

مطالعات علوم اسلامی انسانی

مقاله پژوهشی، سال هفتم، شماره ۲۸، زمستان ۱۴۰۰ (ص ۱ - ۱۱)

دریافت: آبان ماه پذیرش: دی ماه

بررسی تاثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی با میانجی‌گری مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار

Investigate the effect of spiritual intelligence on organizational health through the mediation of social responsibility of education staff in Parsabad and Bilesvar

📍 میلاد آزادمرد / کارشناس ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد مغان. شهرام بگ‌زاده / هیئت علمی گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پارس آباد مغان.

Milad Azadmard/ Master of Public Administration, Islamic Azad University, Parsabad Moghan Branch.

Milad.azadmard72@gmail.com

Shahram Bagzadeh/ Faculty of Public Administration, Islamic Azad University, Parsabad Moghan Branch.

Abstract

The aim of this study was to investigate the effect of spiritual intelligence on organizational health through the mediation of social responsibility of education staff in Parsabad and Bilesvar. This research is of applied type and in terms of the type of research method is descriptive and survey. The statistical population of this research includes all education staff in Parsabad and Bilesvar city, including official and contract staff and service personnel, which according to our information are 225 people. The statistical sample size was 215 people. In order to collect information to test the research questions, we used three standard questionnaires. SPSS and LISREL software packages were used to perform data analysis operations and structural equation modeling method was used. The result of research on hypotheses showed that: Spiritual intelligence has a significant effect on the organizational health of education workers in Parsabad and Bilesvar. Spiritual intelligence also has a significant effect on employees' social responsibility. The third hypothesis showed that organizational health has a

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی با میانجی‌گری مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار می باشد. این پژوهش از نوع کاربردی و از لحاظ نوع روش تحقیق توصیفی و پیمایشی می باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه کارکنان آموزش و پرورش در سطح شهرستان پارس آباد و بیله سوار شامل کارکنان رسمی و پیمانی و نیروهای خدماتی می باشد که بر اساس اطلاعات ما تعداد ۲۲۵ نفر می باشند. حجم نمونه آماری برابر ۲۱۵ نفر در نظر گرفته شد. به منظور گردآوری اطلاعات جهت آزمون سؤالات تحقیق از سه پرسشنامه استاندارد استفاده نمودیم. برای انجام عملیات مربوط به تجزیه و تحلیل داده‌ها از بسته‌های نرم‌افزاری SPSS و لیزرل استفاده شد و از روش مدل معادلات ساختاری استفاده گردید. نتیجه حاصل از انجام پژوهش در فرضیه‌ها نشان داد که: هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تاثیر معنی داری دارد. همچنین هوش معنوی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان تاثیر معنی داری دارد. فرضیه سوم نشان داد که سلامت سازمانی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان تاثیر معنی داری دارد. در نهایت فرضیه اصلی نیز نشان داد که مسولیت‌پذیری اجتماعی در تاثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی بین کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار نقش میانجی دارد.

significant effect on employees' social responsibility. Finally, the main hypothesis showed that social responsibility has a mediating role in the impact of spiritual intelligence on organizational health between education staff in Parsabad and Bilesvar.

Keyword: Spiritual intelligence, organizational health, social responsibility.

کلیدواژه ها: هوش معنوی، سلامت سازمانی، مسولیت پذیری اجتماعی.

مقدمه

هوش مفهومی است که بشر از دیرباز به پژوهش و تفحص در مورد ابعاد، ویژگی ها و انواع آن علاقه مند بوده است. در این بین یکی از ابعاد هوش با عنوان هوش معنوی جز عرصه هایی است که تحقیقات چندان منسجم و نظامندی در جهت شناخت و تبیین ویژگی ها و مولفه های آن در حد و اندازه سایر انواع هوش نپذیرفته است و همین امر خود مشکلات و مسایل بسیاری را در راستای عدم آگاهی افراد نسبت به این متغیر را افزایش داده و در نتیجه این عدم آگاهی مسایل و مشکلاتی را برای سازمان ایجاد می نماید. ادواردز معتقد است داشتن هوش معنوی بالا با داشتن اطلاعاتی درباره هوش معنوی متفاوت است. این حالت بیان کننده فاصله میان دانش عملی و دانش نظری را مطرح می کند لذا نباید داشتن دانش وسیع در مورد مسایل معنوی را هم ردیف با داشتن هوش معنوی دانست. برای بهره مندی درست از معنویت داشتن توانان دانش نظری و عملی لازم می باشد [۳].

مساله اساسی در جوامع امروزی به ویژه در جامعه ما نداشتن آموزش عمومی و تخصصی در حیطه اول خانوادگی بعد محیط های آموزشی در خصوص مسولیت پذیر بودن می باشد. وقتی فرزندان ما از همان دوران کودکی از زیر تقصیرها و کارهایی که انجام داده اند به راحتی شانه خالی می کنند و در این میان نیز عواطف بی جای مادری نیز به آن دامن می زند پر واضح است که کودک زمانی که بزرگ می شود و مسولیت کاری را در سازمان و اجتماع قبول می کند تنها قسمت موفق بودن را خواهد پذیرفت و مانند دوران کودکی از زیر قبول مسولیت اشتباه خود شانه خالی خواهد. پس با این اوصاف مشاهده می شود که اولین گام های مسولیت پذیری در خانواده آموزش داده و شکل داده می شود. گام بعدی محیط های آموزشی است مانند آموزش و پرورش و کلاس های درس و داشتن برنامه ای مدون جهت آموزش مسولیت پذیر بودن کودکان می باشد تا جوانانی را وارد بازار کار نمایند که همه جور مسولیت پذیر باشند. مساله ای مهم برای هر سازمانی می باشد از سوی دیگر مسولیت پذیری بودن کارکنان نشان می دهد که آنها از نظر شخصیت در جایگاه بالایی هستند و چه اشتباه و چه درست باشد آنان مسولیت کارهای خود را بر عهده می گیرند [۷].

مهمترین مساله در این حالت گریبان گیر نهادهای آموزشی و دولت و در اخر گریبان گیر کشور خواهد بود چرا که نداشتن آموزش های لازم و مقدماتی در خانواده ها در خصوص پرورش فرزندان مسولیت پذیر منجر به تحویل و تزیق نیروی کاری بی مسولیت در اجتماع خواهد شد که با بی برنامهگی و با بی مسولیتی خود منجر به شکست های بزرگ در سازمان و صدمه های اقتصادی بزرگ بر بدنه کشور خواهد شد. با این توصیف ما در این پژوهش بر آنیم تا با تعریف درست از آموزش های لازم جهت پرورش کودکان و جوانان مسولیت پذیر و ارائه راهکارهای عملیاتی کمکی هر چند کوچک به خانواده ها و سازمانها در خصوص نیروی کار و فعال مسولیت پذیر داشته باشیم.

مسایل مهم مسولیت پذیری اجتماعی در سه بعد قابل بررسی می باشد. بعد اول مسولیت پذیری اخلاقی می باشد. مساله مهم در این متغیر این است که افراد در هر شرایطی و در هر سطحی از سازمان باید از نظر اخلاقی و رفتاری مسولیت پذیر و قبول کننده عواقب فعالیت های خود در سازمان باشد. و طوری در سازمان عمل نماید که سایر افراد و همکاران نیز از او به عنوان یک الگوی کامل نامبرده و از آن تبعیت نمایند.

بعد دوم مسولیت پذیری اقتصادی است. اشخاص باید در برابر اجتماع و جامعه ای که در آن زندگی می کنند مسولیت پذیر باشند و در هر شرایطی شکست و موفقیت جامعه و سازمان مورد اشتغال خود را به عنوان شکست و موفقیت خود تلقی نمایند و این طور نباشد

که فقط در موفقیت‌ها و داشتن سود اقتصادی در کنار سازمان بوده و همکاری نماید و در زمان شکست سازمانی از آن دوری نماید بلکه باید در سود و زیان اقتصادی سازمان خود شریک بوده و خود را نسبت به آن مسئول بداند.

بعد سوم مسولیت ملی می‌باشد. مساله مهمی که در این متغیر می‌توان مورد بررسی قرار داد نبود آموزش‌های عمومی و تخصصی هم در سیستم آموزش و پرورش و هم در سیستم سازمانی می‌باشد به طوری که برخی از افراد در حیطه شغلی خود متاسفانه هیچ گونه مسولیت ملی در برابر جامعه خود را قبول نکرده و خود را متعهد به پذیرش آن نمی‌دانند که این کار هم در کوتاه مدت و هم در بلند به ضرر و زیان جامعه و سازمان‌های فعال در جامعه خواهد بود [۶].

مساله مهم دیگر که هم اکنون گریبان‌گیر بسیاری از سازمانها در جوامع امروزی می‌باشد که البته جامعه ما نیز از مستثنی نمی‌باشد نداشتن سلامت سازمانی است. یعنی داشتن کارکنانی امیدوار با روحیه و شاد در اداره‌ها از جمله در بین کارکنان ادارت آموزش و پرورش می‌باشد. کارکنان سالم از نظر روحی و روانی و شاد و امیدوار با روی باز به سراغ حل مشکلات و مسایل سازمانی گام برداشته و در جست‌جوی راه حلی جهت حل آن خواهد ولی کارکنانی با روح و روان ناسالم و بیمار علاوه بر این که روحیه و انگیزه لازم را جهت انجام وظایف خود ندارد بلکه خود را مسول اشتباهات و خطاهای خویش نمی‌داند.

مساله اساسی دیگر نداشتن یا در حداقل بودن هوش معنوی افراد در سازمانهای مشغول به انجام وظایف خود می‌باشد. افراد در سازمان با هوش معنوی باید خود را در مقابل کسی جوابگو بدانند که نیروی ما فوق نیروی بشر است که البته در میان عام جامعه شاخه‌ای از هوش معنوی داشتن وجدان آگاه است. افراد برخوردار از هوش معنوی دارای وجدان اخلاقی و وجدان کاری بالایی هستند مساله مهم تقویت هوش معنوی افراد است که وجدان کاری در سازمان افزایش یافته و افراد سازمان را جزیی از خانواده خود بدانند [۵].

مساله مهمی که در متغیر هوش معنوی وجود دارد عدم آگاهی افراد از قبول انجام وظایف می‌باشد افراد در ادارات و سازمانها قبل از اقدام به هر کاری ابتدا باید این سوال را از خود داشته باشند آیا من توانایی انجام این مسولیت را دارم؟ افراد باید هوش کافی را داشته باشند تا به این مرحله از چرایی برسند. دوم از خود سوال کنند چگونه این وظیفه به او محول شده است؟ متاسفانه مساله اصلی در هوش معنوی افراد این است که افراد بدون بررسی‌های اولیه و از روی احساس و تعصب وارد قبول انجام وظایف می‌شوند و در پایان نیز با توجه به عدم آگاهی از کار خود منجر به شکست می‌شوند. ما در این پژوهش برآنیم تا با جنبه‌های مختلف هوش معنوی افراد و کارکنان از جمله کارکنان آموزش و پرورش را با آن آشنا نماییم تا افراد با داشتن آگاهی‌های لازم به دور از تعصبات قومی و فامیلی انتخاب‌های درست و هدفمند در حیطه شغلی خود داشته باشند. تا بتوانند به موفقیت شغلی برسند.

با توجه به مطالب و مسایلی که بیان شد ما در این پژوهش بر آنیم تا تمام این مسایل و مشکلات را در مولفه‌های مربوط به خود مورد بررسی و تحلیل قرار داده و راهکارهای عملیاتی پیشنهاد نماییم. اینجانب با توجه به حیطه شغلی خود به این موضوع علاقه مند بوده و به دنبال فرصتی مناسب جهت تحقیق و پژوهش در این زمینه بوده ام اکنون این فرصت پیش آمده را مغتنم شمرده و این موضوع که دغدغه ذهنی و اجتماعی بسیاری از کارکنان در اداره آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار می‌باشد به تحقیق و بررسی پرداخته شده است.

اداره آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار به عنوان سازمان و نهاد آموزشی است که افراد با سطوح علمی متفاوت در آن مشغول به فعالیت می‌باشد. انجام وظایف در آموزش و پرورش طوری طبقه بندی شده است که افراد در آن نیاز به سلامت روحی و روانی بالایی داشته و باید مسولیت‌پذیر باشد هم از لحاظ مسولیت فردی یعنی قبول وظایف و هم مسولیت اجتماعی یعنی پذیرش مسولیت اجتماعی. همچنین افراد در این اداره نیازمند هوش معنوی نیز باشد تا بتواند با آگاهی و با وجدان کاری و اخلاقی بالا انجام وظیفه نماید. مساله اصلی در این سازمان نبود آموزش‌های لازم در حیطه عمومی و تخصصی و نداشتن مهارت لازم جهت رویارویی با مشکلات می‌باشد با توجه به مسایل مطرح شده محقق در این تحقیق به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا هوش معنوی بر سلامت سازمانی با میانجی‌گری مسولیت‌پذیری اجتماعی در بین کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیری دارد؟

اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

مسئولیت اجتماعی بر مبنای داوطلبانه، تدابیر و رفتارهای تجاری در حوزه های کارگری، توانمندسازی کارکنان، ایمنی و سلامتی کارکنان و محل کار، حقوق مشتریان، ملاحظات زیست محیطی، مدیریت مصرف انرژی و صرفه جویی، رعایت اصول حقوق بشر، ضوابط رفتار و کدهای اخلاقی، فعالیتهای اجتماعی و خیرخواهی سازمانی را در بر میگیرد [۱۲].

مسئولیت پذیری اجتماعی را به عنوان یک ویژگی شخصیتی عالی در افراد میدید، که در روابط با دیگران و در موقعیتهای گوناگون و در عمل خود را نشان میدهد. به زعم وی داوطلبانه بودن عمل مسئولیت اجتماعی است که به آن ارج و منزلتی بالا می بخشد. از نظر او، در مسئولیت پذیری اجتماعی نوعی کنترل درونی بر فرد حاکم گشته، که این امر برای برقراری روابط مبتنی بر همدلی، توجه به حقوق دیگران و به طور کلی نظم اجتماعی دارای اهمیت میباشد. از نظر وی دو مفهوم همدلی و احساس گناه با مسئولیت پذیری اجتماعی رابطه ی تنگاتنگی دارند [۴].

هوش معنوی جنبه های مختلفی از آگاهی و زندگی ذهنی و روحی درونی فرد را با زندگی و کار بیرونی متصل و یکپارچه می کند و نوعی آگاهی درباره تمامیت جهان به شکلی کلی به فرد می دهد [۵].

عصر حاضر نیروی انسانی مسئولیت پذیر یکی از منابع کمیاب و در عین حال چالش برانگیز برای بسیاری از سازمانها و مدیران شرکتها محسوب میشود. نیروی انسانی و مسئولیت پذیری آنها یکی از ستونهای اصلی و پراهمیت سازمانها تلقی میشود. و چنان دارای اهمیت و ضرورتی می باشد که سازمانها و نهادهای دولتی و خصوصی را بر آن داشته است تا با گره زدن به سلامت سازمانی بتوانند موفقیت خود را تضمین نمایند.

یکی از پارادایم های افزایش سلامت سازمانی، تقویت هوش معنوی کارکنان در سازمان و حیطة شغلی آنان می باشد و جهت رسیدن به این امر راهی جز تقویت حس مسولیت پذیری در آنان نمی باشد. نیروی کار مسولیت پذیر که جز ضرورت های هر سازمانی می باشد قدرت و توانایی این را دارد که پای موفقیت ها و شکست های خود ایستاده و متعهد به انجام کار خود در سازمان و پذیرای عواقب آن می باشد [۶].

سازمانها با شناخت اهمیت و ضرورت مسولیت پذیری اجتماعی در جست و جوی راهکارهایی جهت ارتقا آن می باشند. در این میان عاملی که نباید از آن غافل ماند مفهوم سلامت سازمانی است. سازمانی که بتواند تامین کننده نیازهای اولیه کارکنان خود در سازمان باشد می تواند نیروی کاری عاری از افسردگی، ناامیدی، نارضایتی را پرورش دهد تا از سوی دیگر منجر به تقویت مسولیت پذیری آن شده و نشان دهنده هوش معنوی در آنان باشد با این توصیف می بینیم که پرداختن به موضوع سلامت سازمانی و مسولیت پذیری اجتماعی و گره زدن آن با هوش معنوی از ضرورت و اولویت های هر سازمانی می باشد و اهمیت انتخاب موضوع حاضر را جهت بررسی پیش از بیش نشان می هد.

با وجود اینکه طی چند دهه گذشته موضوع هوش معنوی کارکنان در سازمانها جایگاهی جدید برای خود باز نموده است. لذا ما در این پژوهش برآنیم تا اهمیت و ضرورت توجه مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان را همراه با ابعاد سلامت سازمانی را مورد بررسی قرار دهیم.

رسیدن به اوج مطلوب سلامت سازمانی در سازمانهای امروزی میسر نخواهد بود مگر با داشتن حداکثر مسولیت پذیری اجتماعی در سازمان و عاملی که تامین کننده مسولیت پذیری اجتماعی می باشد توانمندی کارکنان و بهره مندی از داشتن هوش معنوی در آنان می باشد. رسیدن به این نقطه مطلوب خواسته و آمال هر سازمانی می باشد که سازمان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد بیله سوار نیز از این قاعده متسننی نمی باشند. در این میان عاملی که نباید از آن غافل شد ارتقای مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان جهت پذیرش مسولیت کاری خود می باشد. آموزش و متخصص با ارائه بالاترین کیفیت خدمات در حیطة کاری خود بتواند گوشه ای سلامت سازمانی را تامین نماید.

با این توضیح اهمیت و ضرورت انتخاب موضوع حاضر بیش از پیش نمایان می شود چرا که داشتن سازمانی سالم و نیروی کار انگیزه مند و امیدوار آرزوی هر سازمانی می باشد رسیدن به این نقطه حساس یعنی سلامت سازمانی خود به تنهایی نشان دهنده عمق و اهمیت موضوع پژوهش حاضر می باشد. ولی عوامل دیگری نیز نشان دهنده اهمیت و ضرورت پژوهش می باشد و اینکه آمار نشان دهنده آمار خود به تنهایی نشان دهنده عمق مساله و دلیل با در نظر گرفتن همه مطالعات انجام گرفته در حوزه هوش معنوی و سلامت سازمانی مشخص می شود که این مطالعات بیشتر درباره تشریح مساله بوده و ابعاد قضیه به خوبی روشن نشده است و روش

های اخلاقی و وجدانی مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان و ابعاد هوش معنوی در آن نامشخص مانده است. شناخت عوامل اثر گذار در مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان و سلامت سازمانی بر هوش معنوی آنان حائز اهمیت می‌باشد و این مطالعه، سعی بر آن دارد بر اساس مرور ادبیات مرتبط به شناخت و بررسی هر یک از این عوامل بپردازد. همچنین از اهمیت انتخاب موضوع حاضر می‌توان گفت تمام پژوهش‌هایی که در خصوص هر یک متغیرها صورت گرفته است به صورت تئوری بوده و در نتیجه کار پژوهش راهکارهای عملیاتی بیان نشده است. در این پژوهش بر آنیم تا بررسی و تجزیه و تحلیل هر یک عوامل به طور جداگانه به نتیجه‌ای رسیده و در پایان جهت تقویت مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان و سلامت سازمانی راهکارهای عملیاتی را ارائه نماییم.

علیرغم اهمیتی که ارتقا سلامت سازمانی در سازمانهای دولتی و خصوصی دارای اهمیت فراوانی می‌باشد و با آگاهی می‌توان گفت که بیشترین تأثیر بر موفقیت سازمانی داشتن نیروی کاری سالم از نظر روحی و روانی و امیدوار در سازمان می‌باشد متأسفانه هنوز این رشته علمی، جایگاه مناسبی در بین سازمان‌ها و نهادهای آموزشی کشورمان پیدا نکرده است. با توجه به آنکه تاکنون در داخل کشور، پژوهشی در زمینه‌ی تأمین سلامت سازمانی در جهت ارتقا مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان در اداره آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار انجام نشده این نوشتار سعی در آن دارد که تعریف مناسبی از هوش معنوی ارائه نموده و با ایجاد و راه اندازی سازمانی سالم منجر به ارتقای مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان گردد. یکی از نکات حایز اهمیت در پژوهش حاضر که ضرورت انجام این موضوع پژوهش را بیش از پیش آشکار می‌کند در نظر گرفتن ابعاد هوش معنوی، مسولیت‌پذیری اجتماعی و سلامت سازمانی جهت بررسی به طور همزمان می‌باشد. و همچنین با توجه به دریافت اطلاعات دقیق از سایت ایران داک و گرفتن استعلام مربوطه تا کنون پژوهشی که بتواند هر سه متغیر بیان شده را به صورت یک جا در یک پژوهش انجام دهد مشاهده نشده است. که این عامل خود نیز بر اهمیت و انتخاب موضوع بیشتر می‌افزاید. عامل مهم دیگر کاربردی بودن موضوع پژوهش می‌باشد اینک نتیجه حاصل از این پژوهش می‌تواند در سایر نهادهای آموزشی دیگر نیز در قسمت‌های مختلف سازمانی مورد استفاده قرار بگیرد. همچنین نتیجه حاصل از این پژوهش در جامعه نیز می‌تواند کاربرد داشته باشد چرا که بر میزان آگاهی افراد و کارکنان از مسولیت‌پذیری اجتماعی بیش از پیش خواهد افزود.

اهداف تحقیق

هدف اصلی

شناسایی نقش میانجی مسولیت‌پذیری اجتماعی در تأثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی بین کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار.

اهداف فرعی

- ۱- تعیین تأثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار.
- ۲- تعیین تأثیر هوش معنوی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار.
- ۳- تعیین تأثیر سلامت سازمانی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اصلی

مسولیت‌پذیری اجتماعی در تأثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی بین کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار نقش میانجی دارد.

فرضیات فرعی

- ۱- هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیر معنی‌داری دارد.
- ۲- هوش معنوی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیر معنی‌داری دارد.
- ۳- سلامت سازمانی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیر معنی‌داری دارد.

روش شناسی

از لحاظ هدف، تحقیق حاضر از نوع کاربردی، از لحاظ نوع روش، توصیفی و همبستگی می‌باشد و از لحاظ روش گردآوری اطلاعات روش تحقیق مورد نظر میدانی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه کارکنان آموزش و پرورش در سطح شهرستان پارس آباد و بیله سوار شامل کارکنان رسمی و پیمانی و نیروهای خدماتی می‌باشد که بر اساس اطلاعات دقیق ما از اداره کارگزینی آموزش و پرورش ناحیه تعداد ۲۲۵ نفر می‌باشند. روش نمونه‌گیری با توجه به جامعه آماری به صورت تصادفی ساده می‌باشد. حجم نمونه آماری نیز به دلیل استفاده از نرم افزار لیزرل و روش تحلیل معادلات ساختاری مضربی از سوالات پرسشنامه است به این صورت که کل سوالات پرسشنامه را که تعداد (۴۳) سوال می‌باشد در عدد (۵) که نشان دهنده طیف پنج گزینه ای لیکرت می‌باشد ضرب می‌کنیم و تعداد نمونه آماری ۲۱۵ نفر به دست می‌آید. در خصوص توزیع پرسشنامه در بین نمونه آماری ابتدا بلامانع بودن توزیع پرسشنامه در بین کارکنان آموزش و پرورش در سطح شهرستان پارس آباد و بیله سوار از مراجع ذیصلاح را دریافت نموده و به مدت سه روز پرسشنامه‌های پژوهش به تعداد ۲۲۰ پرسشنامه در بین نمونه آماری توزیع و پس تکمیل و همکاری افراد جمع آوری شده و بعد از جداسازی پرسشنامه‌های ناقص و باطله تعداد ۲۱۵ پرسشنامه جهت انجام تجزیه و تحلیل آماری آماده گردید.

ابزار و روش‌های گردآوری داده‌ها

روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش میدانی بوده و ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش شامل: مطالعات کتابخانه‌ای؛ در این قسمت جهت گردآوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری و ادبیات تحقیق موضوع، از منابع کتابخانه‌ای، مقالات، کتاب‌های مورد نیاز و نیز از اینترنت شده است.

تحقیقات میدانی: در این قسمت به منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات برای تجزیه و تحلیل از پرسشنامه برای سنجش متغیرهای تحقیق در بین کارکنان آموزش و پرورش شهرستان بیله سوار و پارس آباد مغان استفاده شده است. به منظور گردآوری اطلاعات جهت آزمون سوالات تحقیق از سه پرسش نامه استاندارد استفاده شده است.

ابزار اندازه‌گیری (پرسشنامه‌ها):

۱- پرسشنامه استاندارد هوش معنوی: برای سنجش هوش معنوی کارکنان از پرسشنامه استاندارد «کینگ» [۱۰] استفاده شده است. این پرسشنامه از ۱۵ سوال در چهار بعد که شامل ۱. بعد تفکر وجودی انتقادی (از سوالات ۱ تا ۴) و ۲. بعد تولید معنای شخصی (از سوالات ۵ تا ۷) ۳. بعد آگاهی متعالی (سوالات از ۸ تا ۱۱) ۴. بعد بسط حالت هشیاری (۱۲ تا ۱۵) می‌باشد تشکیل شده است. روش نمره گذاری این پرسشنامه براساس طیف ۵ ارزشی لیکرت از هرگز تا همیشه می‌باشد بدین ترتیب که برای هرگز نمره ۱، به ندرت نمره ۲، گاهی اوقات نمره ۳، غالباً نمره ۴ و همیشه نمره ۵ تعلق می‌گیرد.

۲- پرسشنامه استاندارد سلامت سازمانی: برای سنجش سلامت سازمانی کارکنان از پرسشنامه استاندارد «اووی و باومن» [۱۱] استفاده شده است. این پرسشنامه از ۱۵ سوال در سه بعد تشکیل شده است. ۱. بعد سطح نهادی (از سوالات ۱ تا ۵) و ۲. بعد اداری (سوالات از ۶ تا ۱۰) و ۳. بعد فنی (سوالات از ۱۱ تا ۱۵) می‌باشد تشکیل شده است. روش نمره گذاری این پرسشنامه براساس طیف ۵ ارزشی لیکرت از هرگز تا همیشه می‌باشد بدین ترتیب که برای هرگز نمره ۱، به ندرت نمره ۲، گاهی اوقات نمره ۳، غالباً نمره ۴ و همیشه نمره ۵ تعلق می‌گیرد.

۳- پرسشنامه استاندارد مسولیت پذیری اجتماعی: برای سنجش مسولیت پذیری اجتماعی ارکنان از پرسشنامه استاندارد «کارول» [۹] استفاده شده است. این پرسشنامه از ۱۳ سوال در سه بعد که شامل ۱. بعد مسولیت اخلاقی (از سوالات ۱ تا ۴) و ۲. بعد مسولیت اقتصادی (از سوالات ۵ تا ۹) ۳. بعد مسؤولیت ملی (سوالات از ۱۰ تا ۱۳) می‌باشد تشکیل شده است. روش نمره گذاری این پرسشنامه براساس طیف ۵ ارزشی لیکرت از هرگز تا همیشه می‌باشد بدین ترتیب که برای هرگز نمره ۱، به ندرت نمره ۲، گاهی اوقات نمره ۳، غالباً نمره ۴ و همیشه نمره ۵ تعلق می‌گیرد.

جدول ۱ ضریب آلفای کرونباخ

ضریب آلفای کرونباخ	تعداد گویه	پرسشنامه
۸۱۹٪	۱۵	هوش معنوی
۷۱۸٪	۱۵	سلامت سازمانی
۸۱۵٪	۱۳	مسولیت‌پذیری اجتماعی

مفاهیم و متغیرهای تحقیق

۱- مسولیت‌پذیری اجتماعی^۱

در دهه‌های اخیر و با گسترش روز افزون اثرگذاری سازمان‌ها بر محورهای تشکیل دهنده توسعه پایدار یعنی «اقتصاد»، «جامعه» و «محیط زیست»، مفهومی به نام مسولیت اجتماعی سازمان‌ها در دنیای مدیریت ظهور پیدا کرده است. مسولیت‌پذیری اجتماعی به طور خلاصه یعنی اینکه سازمان‌ها در قبال جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کنند، مسؤل هستند؛ چرا که از منابع انسانی و طبیعی و اقتصادی آن استفاده می‌کنند. طبق این مفهوم، سازمان‌ها دیگر فقط در مقابل سهامداران مسؤل نیستند و ایجاد نشده‌اند تا به میزان سوددهی سهامداران شان و بر مبنای منافع کوتاه مدت نگاه کنند؛ بلکه سازمان‌ها در ارتباط با ذی‌نفعان دیگری نیز هستند که خواسته‌های مشروع آنها را هم باید مورد لحاظ قرار دهند. در نظر نگرفتن این خواسته‌ها، جدای از ایجاد چالش با ذی‌نفعان، سوددهی اقتصادی بلندمدت سهامداران را نیز به خطر می‌اندازد.

مسئولیت اجتماعی یک چارچوب و محدوده اخلاقی است که در آن وظایف مختلفی که تمامی آن‌ها دارای منافع برای جامعه هستند بر عهده فرد، سازمان و یا نهادی خاص گذاشته می‌شود. این مفهوم به صورت دقیق‌تر به معنای انجام وظایف فردی به وسیله تک‌تک افراد جامعه است که انجام این وظایف باعث می‌شود تا تعادل مناسبی بین اکوسیستم و اقتصاد جامعه برقرار شود [۷].

۲- سلامت سازمانی

سلامت سازمانی را با بهداشت روانی محیط کار مترادف گرفته و سازمان سالم را سازمانی میدانند که بتواند میزان افسردگی، ناامیدی، نارضایتی و... در کارکنان را به حداقل برساند [۱۳].

سلامت سازمانی عبارت است از توانایی سازمان در حفظ بقاء و سازش با محیط و بهبود این توانایی [۸].

۳- هوش معنوی

هوش معنوی از مفاهیمی است که در سال‌های اخیر پژوهش‌های بسیاری را به خصوص در ایران موجب شده است. در یک تعریف ساده هوش معنوی به معنی داشتن حس معنا در زندگی است و سبب به وجود آمدن یکپارچگی در انسان می‌شود [۵].

دیدگاه و مبانی و مبانی نظری

اسکویی و همکاران [۲] در پژوهش خود با عنوان بررسی رابطه هوش معنوی با مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان سازمان جهاد دانشگاهی خراسان شمالی، هدف از این پژوهش تعیین رابطه هوش معنوی با مسولیت‌پذیری می‌باشد. جامعه آماری کارکنان سازمان جهاد دانشگاهی خراسان شمالی و نمونه آماری به دلیل استفاده از نرم افزار لیزرال و تحلیل معادلات ساختاری مضربی از سوالات پرسشنامه تعداد ۲۵۰ می‌باشد. ابزار مورد استفاده پرسشنامه‌های استاندارد و روش تحلیل داده‌ها نرم افزار لیزرال و تحلیل معادلات ساختاری می‌باشد در نهایت پس از تحلیل نتایج نشان داد که هوش معنوی با مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان رابطه معنی‌داری دارد.

^۱ - Corporate Social Responsibility

سانعی [۱۳۹۵] در پژوهش خود با عنوان بررسی رابطه سلامت سازمانی با میزان مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان سازمان توانیر استان اصفهان. هدف از این پژوهش تعیین رابطه سلامت سازمانی با میزان مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان سازمان توانیر اصفهان می باشد. جامعه آماری کارکنان سازمان توانیر استان اصفهان بوده و نمونه آماری با فرمول کوکران تعداد ۳۸۰ محاسبه گردید. ابزار مورد استفاده پرسشنامه های استاندارد و روش تجزیه و تحلیل داده ها استفاده از نرم افزار اسپس پی اس می باشد. در نهایت پس از جمع اوری و تحلیل داده ها نتایج نشان داد که سلامت سازمانی با مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان رابطه معنی داری دارد.

وجنتس [۱۵] در پژوهش خود با عنوان بررسی تاثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان نیروی دریایی در ایالت شمالی (چین). هدف از این پژوهش تعیین میزان تاثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان می باشد. جامعه آماری کارکنان نیروی دریایی ایالت شمالی بوده و نمونه آماری مضرپی از سوالات پرسشنامه تعداد ۳۸۰ نفر محاسبه گردید. ابزار مورد استفاده پرسشنامه های استاندارد و روش تحلیل داده ها استفاده از روش تحلیل معادلات ساختاری و نرم افزار لیزرال می باشد. در نهایت پس از تحلیل داده ها نتایج نشان داد که هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان نیروی دریایی تاثیر معنی داری دارد.

ویسر [۱۴] در پژوهش خود با عنوان بررسی تاثیر هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان دانشگاه. هدف از این پژوهش تعیین میزان تاثیر هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان دانشگاه دولتی می باشد. نمونه آماری تعداد ۲۵۰ نفر با مضرپی از سوالات پرسشنامه محاسبه گردید. ابزار مورد استفاده تجزیه و تحلیل داده ها روش تحلیل معادلات ساختاری بوده و نرم افزار لیزرال می باشد. در نهایت پس از جمع اوری و تحلیل داده ها نتایج نشان داد که هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان تاثیر معنی داری دارد.

وود [۱۶] در پژوهش خود با عنوان بررسی تاثیر هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی معلمان می باشد. هدف از این پژوهش تعیین تاثیر هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی می باشد. جامعه آماری معلمان ایالتی می باشد. نمونه آماری با مضرپی از سوالات پرسشنامه تعداد ۲۹۰ محاسبه گردیده. ابزار مورد استفاده پرسشنامه های استاندارد و روش تجزیه و تحلیل داده ها روش معادلات ساختاری و نرم افزار لیزرال می باشد. در نهایت پس از جمع اوری و تحلیل داده ها نتایج نشان داد که هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی معلمان تاثیر معنی داری دارد.

بحث و بررسی

فرضیه فرعی اول) هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تاثیر معنی داری دارد.

نتایج نمودارهای مدل سازی معادلات ساختاری و معنی داری ضرایب برای فرضیه فرعی نشان داد که ضریب متغیر هوش معنوی در مسیر مربوط به سلامت سازمانی با مسولیت پذیری برابر ۰.۶۴ می باشد. همچنین مقدار آماره t بدست آمده برای این ضریب برابر ۶.۳۸ می باشد. با توجه به اینکه آماره t مربوط به ضریب این بزرگتر از مقدار بحرانی (۱.۹۶) می باشد، نتیجه می شود که هوش معنوی بر سلامت سازمانی تاثیر مثبت و معنی داری وجود دارد. مطالب ذکر شده حاکی از تایید فرضیه اول یعنی «هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار» در سطح اطمینان ۹۵ درصد می باشد.

فرضیه فرعی دوم) هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تاثیر معنی داری دارد.

نتایج نمودارهای ضرایب مدل سازی معادلات ساختاری و معنی داری نشان داد که متغیر هوش معنوی در مسیر مربوط به مسولیت پذیری اجتماعی با سلامت سازمانی برابر ۰.۷۸ می باشد. همچنین مقدار آماره t بدست آمده برای این ضریب برابر ۶.۷۳ می باشد. با توجه به اینکه آماره t مربوط به ضریب این بزرگتر از مقدار بحرانی (۱.۹۶) می باشد، نتیجه می شود که هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی تاثیر مثبت و معنی داری وجود دارد. مطالب ذکر شده حاکی از تایید فرضیه دوم یعنی «هوش معنوی بر مسولیت پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار» در سطح اطمینان ۹۵ درصد می باشد.

فرضیه فرعی سوم) سلامت سازمانی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیر معنی‌داری دارد.

نتایج نمودارهای ضرایب مدل‌سازی معادلات ساختاری و معنی‌داری نشان داد که ضریب متغیر سلامت سازمانی در مسیر مربوط به مسولیت‌پذیری اجتماعی با هوش معنوی برابر ۰.۵۵ می‌باشد. همچنین مقدار آماره t بدست آمده برای این ضریب برابر ۶.۳۸ می‌باشد. با توجه به اینکه آماره t مربوط به ضریب این بزرگتر از مقدار بحرانی (۱.۹۶) می‌باشد، نتیجه می‌شود که سلامت سازمانی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیر مثبت و معنی‌داری وجود دارد. مطالب ذکر شده حاکی از تایید فرضیه سوم یعنی؛ «سلامت سازمانی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار» در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌باشد.

فرضیه اصلی) مسولیت‌پذیری اجتماعی در تأثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی بین کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار نقش میانجی دارد.

نتایج ضریب متغیر مسولیت‌پذیری اجتماعی به عنوان متغیر میانجی در تأثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی برابر ۰.۱۲۷۴ است که سطح معنی‌داری بدست آمده کمتر از سطح خطای ۰.۰۵ می‌باشد (همچنین حد پایین برای این ضریب ۰.۰۶۱۲ و حد بالای این ضریب ۰.۱۸۵۶ می‌باشد که شامل عدد صفر نیست). سطح اطمینان برای این فاصله ۹۵ درصد و تعداد نمونه گیری بوت استراب ۵۰۰۰ است. با توجه به اینکه ضریب معنی‌دار شد، تأثیر غیر مستقیم هوش معنوی بر سلامت سازمانی از طریق مسولیت‌پذیری اجتماعی معنی‌دار می‌باشد. بنابراین نتیجه می‌شود که فرضیه اصلی یعنی «مسولیت‌پذیری اجتماعی در تأثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی بین کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار نقش میانجی دارد» با ضریب اطمینان ۹۵ درصد مورد پذیرش قرار می‌گیرد. جهت مقایسه نتیجه فرضیه فوق، پژوهشی یافت نشد.

پیشنهادات

فرضیه فرعی اول) هوش معنوی بر سلامت سازمانی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیر معنی‌داری دارد. این فرضیه با ۹۵٪ مورد تأیید قرار گرفت از این رو به کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار پیشنهاد می‌شود:

- یک هدف یا دلیل محکم برای زندگی شخصی خود داشته باشید در این صورت قادر خواهید بود با تعریف درست و مشخص از بایدها و نبایدهای رفتاری و اخلاقی خود، هم مسیر رشد و پیشرفت خود را در سازمان هموار سازید و هم سازمان را با پایداری به اصول و رفتار اخلاقی خود موفق‌تر گردانید.

- از سایر همکاران خود در برابر خواسته‌های نامعقول ارباب رجوع دفاع نمایید این کار نه تنها از نظر اخلاقی شما را در جایگاه برتری قرار خواهد داد بلکه موجب انسجام و وحدت عمل در سازمان نام برده نیز خواهد شد.

فرضیه فرعی دوم) هوش معنوی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیر معنی‌داری دارد. این فرضیه با ۹۵٪ مورد تأیید قرار گرفت از این رو به کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار پیشنهاد می‌شود:

- با پرورش حس مسولیت‌پذیری اجتماعی خود و با پایداری به اصول و رفتارهای اخلاقی در محیط کار در جهت رشد و پیشرفت سازمان محل کار خود مهره‌ای ارزشمند به حساب آید.

- آموزش و پرورش سازمانی است که در جهت رشد و بالندگی و در مسیر توسعه منافع جامعه عمل می‌کند. از این رو کارکنان باید این هدف را سرلوحه کار خود قرار دهند که با گره زدن اهداف و منافع خود به اهداف اجتماعی سازمان مورد نظر در مسیر منافع جامعه گام بردارند.

فرضیه فرعی سوم) سلامت سازمانی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار تأثیر معنی‌داری دارد. این فرضیه با ۹۵٪ مورد تأیید قرار گرفت از این رو به کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بیله سوار پیشنهاد می‌شود:

- با علم به این که سازمان سالم سازمانی است که میزان افسردگی و ناامیدی و نارضایتی کارکنان در آن در پایین ترین سطح ممکن می باشد جهت رسیدن به این امر کارکنان باید ابتدا از نظر روحی و روانی به یک آرامش نسبی برسند و این آرامش مهیا نخواهد شد مگر با پابندی به رفتارهای اخلاقی و عملکردی خود در سازمان و مسول دانستن خود نسبت به رفتارهای خود در سازمان.
- کارکنان می توانند از مدیران خود درخواست برگزاری جلسات و دوره های آموزشی را داشته باشند که بتوانند در این دوره های آموزشی اهرم های تامین سلامت سازمانی را یاد گرفته و مسولیت پذیری اجتماعی خود را تقویت نمایند.
- فرضیه اصلی**) مسولیت پذیری اجتماعی در تاثیر هوش معنوی بر سلامت سازمانی بین کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بيله سوار نقش میانجی دارد. این فرضیه با ۹۵٪ مورد تأیید قرار گرفت از این رو به کارکنان آموزش و پرورش شهرستان پارس آباد و بيله سوار پیشنهاد می شود:
- با پرورش حس مسولیت پذیری خود قدرت این را داشته باشند که مسؤل شکست و موفقیت های خود در زندگی شخصی و شغلی خود باشند لازمه این کار این است که یک هدف و دلیل قوی برای زندگی اجتماعی و حرفه ای خود داشته و با مشخص کردن بایدهای رفتاری و اخلاقی خود در سازمان بتوانند مسیر رشد و پیشرفت خود و سازمان محل کار خود را تامین نمایند.
- کارکنان می توانند با گذراندن آموزش های لازم در جهت تقویت هوش معنوی خود، قدرت سازگاری با محیط و محل کار خود را طوری بستر سازی نمایند که بتوانند با مشخص کردن اهداف زندگی شخصی خود و با مسول دانستن خود نسبت به محل کار، گامی مهم در جهت سلامت سازمانی خود برداشته باشند.

منابع

- [۱] اردلان، م.، ۱۳۹۱. بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی با کنترل خانوادگی کارکنان با سلامت سازمانی، فصلنامه مشاوره و روان درمانی خانواده، شماره ۱.
- [۲] اسکویی، ف.، قنبری، ر.، کریمی، ای.، ۱۳۹۵. رابطه بین سلامت سازمانی دانشگاه‌های غرب کشور با سلامت روانی کارکنان آن‌ها، فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی، شماره ۳۱.
- [۳] بیانی، س.، ۱۳۹۲. درآمدی بر هوش معنوی. فصلنامه معنا، ویژه‌نامه روانشناسی دینی. شماره ۲.
- [۴] بیرهوف، ه.، ۲۰۱۶. رفتارهای اجتماعی مطلوب از دیدگاه روانشناسی اجتماعی، ترجمه‌ی رضوان صدقی نژاد، تهران، انتشارات گل آذین.
- [۵] رقیب، م.، سیادت، ع.، حکیمی‌نیا، ب.، احمدی، ج.، ۱۳۹۵. اعتباریابی مقیاس هوش معنوی کینگ در دانشجویان دانشگاه اصفهان، مجله دست‌آوردهای روان‌شناختی، دوره چهارم، شماره ۱.
- [۶] ساعی، ز.، ۱۳۹۵. بررسی رابطه سلامت سازمانی با میزان مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان سازمان توانیر استان اصفهان. مجله اقتصاد و مدیریت. شماره ۴۲.
- [۷] کوچک‌زاده، م.، ۱۳۹۷. بررسی تأثیر هوش معنوی بر مسولیت‌پذیری اجتماعی کارکنان آموزش و پرورش زنجان. مجله علمی پژوهشی رشد. شماره ۱۲.
- [۸] میرکمالی، م.، ملکی‌نیا، ع.، ۱۳۹۷. بررسی رابطه بین مشارکت کارکنان و سلامت سازمانی، فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، دبیرستان‌های پسرانه دولتی شهر تهران، دوره سوم، شماره ۲.
- [9] Karol, A. (2014), The organizational health of high schools and student proficiency in mathematics, *International Journal of Educational Management*, 16(2): 98-104.
- [10] King, H., Scullion, H., (2008). The effect of corporate social responsibility (csr) on employee motivation: a cross-national study, *Poznan university of economics review*, 13(2): 5-30.
- [11] Oovi. H., Baughman, M., (2012). Towards Healthy Organizations: The Use of Organization Development in Academic Libraries, *the Journal of Academic Librarianship*, Volume 36, Number 1: P. 3–19.
- [12] Panwar R., Han X., Hansen E., (2015). A demographic examination of societal views regarding corporate social responsibility in the US forest products industry, *Forest Policy and Economics*; 12(2): 121-28.
- [13] vilsoon, M. (2012). Influence of CSR Aspects on Organizational Commitment, (What influence do the different CSR aspects have on the organizational commitment of Douwe Egberts employees?). *Master thesis of the department of Organization & Strategy, Tilburg School of Economics and Management, Tilburg University*.
- [14] Visser, W., (2018). CSR: Transforming Corporate Social Responsibility. *Springer Briefs in Business*.
- [15] Wijnants, M., (2019). Influence of CSR Aspects on Organizational Commitment, (What influence do the different CSR aspects have on the organizational commitment of Douwe Egberts employees?). *Master thesis of the department of Organization & Strategy, Tilburg School of Economics and Management, Tilburg University*.
- [16] Wood, J. (2019). Corporate social performance revisited. *Academy of Management Review*, Vol. 16, pp. 691–718.